

s som en av Ukrainas viktigste og mest sentrale billedkunstnere:

Revisst kritikk

tilgang på en annen, fantastisk verden.

FOTO: MUSEUM FOR UKRAINSK FOLKEKUNST OG DEKORATIV KUNST

Gjennom Prymatsjenkos kunst får vi innblikk i de krefte som river Ukraina fra hverandre.

Betraktet bestemoren

Petro Prymatsjenko åpner døra til varevognen sin og ønsker oss velkommen. Den 50 år gamle mannen bak rattet setter kursen gjennom Ivankiv – en liten by 80 kilometer nordvest for Kiev. Turen fortsetter ut mot landsbyen Bolotnja, der hans berømte bestemor bodde, døde og ligger begravet. Den rikelige plassen i varevognen har direkte forbindelse til den vanskelige tida i Ukraina.

– Jeg arbeider som frivillig og kjører forsyninger til de ukrainske styrkene ved fronten, forklarer han.

Egentlig har Petro overtatt farmorens yrke, men:

– Jeg sluttet å male da revolusjonen begynte på Majdan. I de siste tre årene har jeg ikke malt noe som helst. Jeg bru-

ker tida på å hjelpe soldatene. Det er viktigere for meg at Ukraina klarer seg gjennom denne krisa. Jeg tror jeg vil begynne å male igjen når krigen er avsluttet, sier han mens husene i landsbyen susser forbi.

Blant skogen av jernkors på Bolotnjas overgrodde kirkegård skiller Marija Prymatsjenkos siste hvilested seg ut med det samme. En prangende påfugl av små mosaikkfliser pryder gravsteinen – hennes egen komposisjon. Petro tørker den svarte marmoren med årstallene og de kyrilliske bokstavene med en serviett, slik at monumentet framstår enda mer presentabelt.

– Jeg husker bestemor fra jeg var liten gutt. Vi bodde sammen med foreldrene mine her i Bolotnja. Huset var fylt med malerier. Hun arbeidet med penselen hele tida. Som liten betraktet jeg bestemor mens hun malte. Jeg ble tiltrukket av prosessen. Det var

ETTERKOMMER: I byen Bolotnja ligger Prymatsjenko gravlagt. Barnebarnet Petro ses ved bestemorens karakteristiske gravstein.

NAIVE: Uhyrene i Prymatsjenkos malerier kan ved første øyekast se uskyldige, nesten barnslige ut.

FOTO: MUSEUM FOR UKRAINSK FOLKEKUNST OG DEKORATIV KUNST

spennende å se hva hun fant på. Det så så lett ut. Til slutt signerte hun: «MP». Jeg hørte på henne. Alle hørte på henne. Hun var en veldig klok kvinne», forteller Petro.

– Når jeg besøker utstillinger med bildene hennes i dag, husker jeg ofte detaljer om hvordan de ble til, legger han til, og faller i tanker foran monumentet.

Husrom og hjerterom

Petros barndomshjem vrimlet av farmorens gjester – forfattere, filmfolk, diktere og kunstnere.

– Dissidentregissøren Sergej Paradsjanov kom ofte på besøk. Det var alltid en festdag. Hver gang tok han sine georgiske venner med og ga oss massevis av appelsiner. De skjenket opp av den georgiske vinen. Kaukasiske og ukrainske sanger ble blandet rundt bordet. Som barn gjorde det stort inntrykk.

Om de mange prominente personene som besøkte den unnselige landsbyen, husker Petro:

– Det kom massevis av politikere og journalister. Jeg husker ikke alle. Den sovjetkritiske fotojournalisten Jurij Rost

kom ofte besøk fra Moskva. Han var en nær venn av familien. I det uavhengige Ukraina har vi hatt alle landets presidenter til bords, også Viktor Janukovytsj, sier han.

Både Sovjetunionen og det selvstendige Ukraina overlesset Marija Prymatsjenko med utmerkelser, æresbevisninger og ordener. Men sovjetiske politikere ble som regel ikke invitert hjem til henne, ifølge Petro:

– Jeg er ikke interessert, sa bestemor bare. Hun var mot kommunistpartiet. For henne var det uhyggelig. Hun var ikke medlem og søkte ikke om opptak. Hun var ikke tilhenger av Sovjetunionen, men skiltet ikke åpent med det, fordi det kunne være farlig.

Bearbeidet tragedien

Som et klimaks i Sovjet-imperiets svanesang inntraff historiens hittil største atomkraftulykke 26. april 1986. Bolotnja ligger bare omkring 50 kilometer fra Tsjernobyl, og katastrofen påvirket Marija Prymatsjenko dypt.

– Her befinner vi oss bare omkring 20 kilometer fra den lukkede sonen som ble opp-

rettet rundt atomkraftverket, forklarer Petro.

– Naturen her er utrolig vakker og preget av store skogområder. Hun ble veldig lei seg av det som skjedde. Hun var bekymret, særlig på grunn av barnebarna sine. Hun spurte seg selv hvordan de ville leve med radioaktiviteten. Myndighetene anbefalte henne å flytte, men det avviste hun kategorisk. Det kunne det ikke bli snakk om. Det var her hun var forankret.

Prymatsjenko bearbeidet tragedien i flere malerier. På et av dem vokser blomster vilt over atomreaktoren.

Utstråler optimisme

Flere brikker til det samlede bildet av Marija Prymatsjenkos liv og verk er det Jelena Sjestakova som sitter på. Hun arbeider ved det Nasjonale museet for ukrainsk dekorativ folkekunst, som holder til i et av Kievs viktigste landemerker: Klosteret Lavra, med sine gyldne kupler som glitrer over elva Dnepr.

– Selv om Prymatsjenko fikk polio som barn og led av sykdommen hele livet, hadde hun en sterk karakter. Gjennom hardt arbeid klarte hun å sette seg utover sykdommen og sine fysiske problemer. Hun klarte å realisere talentet sitt og skape en enorm samling verker. Det gjorde henne til en av Ukrainas aller største kunstnere og en av de mest framtrepende innen naivismen i hele verden, sier den 67 år gamle kuratoren som har dedikert livet til å tilgjengeliggjøre maleren.

Sjestakova har arbeidet med Marija Prymatsjenko i mer enn 40 år og utgitt flere bøker om henne. Hun organiserer ofte utstillinger med utvalg av de om lag 650 maleriene som befinner seg i museets samling. Mer enn 70 utstillinger i hele verden har hun stått for, inkludert en i Danmark i 1984.

– Jeg hadde ansvaret for å kjøre inn bildene hennes til museet. Siden midten av 1970-tallet besøkte jeg henne jevnlig oppe i Bolotnja», forteller Sjestakova.

Hun blar i en av bøkene som er rikt illustrert med yndlingsmalereis arbeider.

– Du kan se hvordan optimismen strømmer fra motivene. En verden preget av eventyr, en verden preget av fantasi, en verden preget av legender og myter åpner seg. Det er umulig ikke å se skjønnheten. Prymatsjenko arbeidet for å feire livet og glede folket, sier Sjestakova.

kultur@klassekampen.no

Oversatt av Lars Nygaard